

INGETROKKEN PER 3 NOVEMBER 2015

NBA Alert 26

# Frauderisicofactoren in het licht van de economische crisis

november 2012

Nederlandse  
Beroepsorganisatie  
van Accountants



### **Status NBA Alert**

Deze publicatie, die tot stand is gekomen onder verantwoordelijkheid van de NBA, beoogt registeraccountants en accountants-administratieconsulenten aanwijzingen te geven ter zake van een specifiek onderdeel van de uitoefening van het accountantsberoep. Verwacht wordt dat accountants kennisnemen van deze aanwijzingen en deze overwegingen voor zover relevant voor de opdracht. Een accountant die deze aanwijzingen niet toepast, moet erop voorbereid zijn om uit te leggen hoe niettemin is voldaan aan de verplichtingen, basisprincipes en essentiële werkzaamheden uit wet- en regelgeving, die nader zijn behandeld in deze aanwijzingen. Deze publicatie heeft niet de status van beroepsreglementering.

## NBA Alert 26: Frauderisicofactoren in het licht van de economische crisis

### Inhoud

1. Introductie
2. Reikwijdte en status van de NBA Alert
3. Aanwijzingen van fraude en professioneel-kritische instelling
4. Samenloop van fraude en ongebruikelijke transacties

### 1. Introductie

Sinds enige tijd is - als gevolg van de financiële crisis - de druk op ondernemingen, instellingen en overheden toegenomen. Zo is het moeilijker geworden om financiering aan te trekken, staan omzet en marges onder druk, moeten overheden fors bezuinigen en bestaan, mede door de druk op de euro, grote onzekerheden op financiële markten. Deze omstandigheden kunnen leiden tot grote druk op bestuur en werknemers van de entiteit om de continuïteit van de entiteit te waarborgen.

De economische crisis kan ook in de privésituatie tot financiële problemen leiden. Dalende huizenprijzen, mogelijk verlies van baan (van partners) en dalende koopkracht kunnen de druk op het management en de medewerkers aanzienlijk vergroten.

Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat als gevolg van de crisis er een verhoogd risico op fraude bestaat op het niveau van entiteiten en de hieraan verbonden individuen.

De fraudes die zijn gebleken aan het begin van de crisis zijn in veel gevallen veroorzaakt door het 'opdrogen' van geldstromen. De oorzaken van fraudes die op dit moment naar voren komen zijn meer gelegen in het niet of niet tijdig kunnen voldoen aan de gemaakte afspraken in bankconvenanten, het afwaarderen van activa, het ongeoorloofd speculeren (en het verhullen hiervan in de financiële administratie), respectievelijk het onttrekken van waarden aan de onderneming.

De verantwoordelijkheid van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van de controle, beoordeling of samenstelling van financiële overzichten zijn opgenomen in Standaard 240<sup>1</sup>. Ten gevolge van de economische crisis neemt niet alleen het frauderisico toe, maar ook het risico dat organisaties zich niet meer volledig aan wet- en regelgeving houden. Standaard 250 is derhalve ook relevant.

---

<sup>1</sup>In de Standaarden over beoordelings- en samenstellingsopdrachten (Standaard 2400, 2410 en 4410) wordt naar Standaard 240 en 250 verwezen indien de accountant aanwijzingen van fraude en/of onwettig handelen ontdekt.

## 2. Reikwijdte en status van de NBA Alert<sup>2</sup>

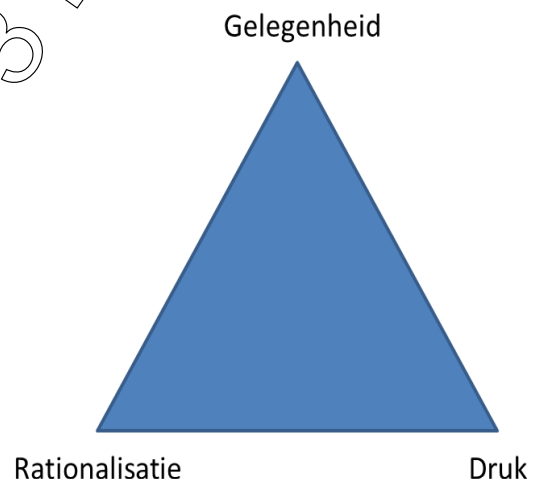
Deze NBA Alert richt zich op alle accountants (openbaar accountants, intern accountants, overheidsaccountants en accountants in business) die op enigerlei wijze betrokken zijn bij het tot stand komen van financiële verslaggeving. De Alert wil accountants proactief wijzen op de gevolgen van de crisis voor frauderisicofactoren. Het gaat daarbij om de private en de publieke sector. Het voert te ver om alle branche- en sectorspecifieke voorbeelden te verwerken in deze Alert.

Voor de wijze van inspelen op de ingeschatte fraude risico's, het evalueren van de controle-informatie en communicatie gericht aan het management en degenen belast met governance, wordt verwezen naar Standaard 240.

Vele accountants zullen zich al bewust zijn van de beschreven problematiek of daar op andere wijze over geïnformeerd zijn. De NBA vindt de problematiek echter zo belangrijk dat ze zich er niet van wil laten weerhouden om met deze Alert alle betrokken accountants te informeren.

## 3. Aanwijzingen van fraude en professioneel-kritische instelling

Fraude wordt gekenmerkt door drie aspecten die gewoonlijk aanwezig zijn indien fraude zich voordoet: druk, gelegenheid en rationalisatie. Zo kan druk om aan resultaatverwachtingen te voldoen ertoe leiden dat financiële overzichten anders worden weergegeven dan op basis van de onderliggende informatie en verslaggevingsregels is toegestaan. Tekortkomingen in de interne beheersing maken frauduleus handelen mogelijk. De kans op fraude neemt vervolgens toe indien het ethisch normbesef onvoldoende aanwezig is, hetgeen met name tot uiting zal komen in de rationalisatie. Hierbij wordt opgemerkt dat de impact van de drie aspecten in een specifiek geval niet altijd even duidelijk is.



Frauderisicofactoren zijn gebeurtenissen of omstandigheden die een aanwijzing vormen voor het bestaan van een verhoogd risico van fraude. In het kader van de huidige economische crisis zijn de volgende specifieke frauderisicofactoren relevant (deze factoren worden toegelicht met voorbeelden, die van toepassing zijn op alle sectoren, op basis van de aspecten van de fraudedriehoek):

<sup>2</sup>Zie ook op de website [www.nba.nl](http://www.nba.nl)

➤ Frauderisico's op het aspect van de **druk**:

*Er bestaat een druk om de financiële resultaten gunstiger voor te stellen om aan de verwachting van stakeholders zoals aandeelhouders en kredietverstrekkers te voldoen:*

- Activa (panden, voorraden) worden verkocht aan een 'gelieerde' entiteit zonder dat de gerealiseerde (boek)winst binnen de groep wordt geëlimineerd. De werkelijke achtergrond van de 'gelieerde' entiteit wordt verhuld met een entiteit waarbij een stroman betrokken is.
- Onderhanden werk wordt te hoog gewaardeerd door het activeren van kosten die geen deel uitmaken van het onderhanden werk of door de voortgang te positief voor te stellen.
- Bij de waardering van onroerend goed wordt onvoldoende rekening gehouden met de huidige malaise op de onroerendgoedmarkt. Waarderingsmodellen houden geen of onvoldoende rekening met leegstand of met de solvabiliteit van de huidige huurders en er is onvoldoende zekerheid dat met de huidige aanwending van het onroerend goed hoge waarderingen in de toekomst gerealiseerd kunnen gaan worden.
- Bij de waardering van pensioenverplichtingen wordt geen of onvoldoende rekening gehouden met (toekomstige) financiële verplichtingen uit hoofde van bijvoorbeeld het dekkingstekort van het (bedrijfs)pensioenfonds.
- De ouderdom van voorraden wordt verjongd (bijvoorbeeld door verkoop aan stroman en aankoop van dezelfde voorraad) als gevolg waarvan de afwaardering op incurante voorraden teniet wordt gedaan.
- Bij waardering van deelnemingen wordt de waarde van deze activa te hoog weergegeven.
- Verkopen worden eerder verantwoord door het valselijk opstellen van afgifteformulieren.

*Door tegenvallende resultaten bestaat een druk om eerder financiering van activiteiten te verkrijgen:*

- Financiering van debiteurenvorderingen wordt te vroeg verkregen door onjuiste informatievoorziening aan de factormaatschappij op basis waarvan de financiering wordt toegekend.

*Er bestaat een druk om de toekomstverwachtingen van de entiteit te optimistisch voor te stellen:*

- De entiteit draait onder break-even niveau waardoor verliezen toenemen. Teneinde deze druk te weerstaan, wordt de bezettingsgraad kunstmatig verhoogd en/of worden noodzakelijke uitgaven opgeschort. Overtollige voorraden worden met oneigenlijke middelen of onder oneigenlijke voorwaarden door het verkoopkanaal 'geduwd' (zogenoemde 'channel stuffing').
- In het licht van een dreigend faillissement worden activa op niet-zakelijke gronden aan de entiteit onttrokken of binnen de groepsstructuur overgedragen. In de orderportefeuille worden fictieve opdrachten verantwoord.

➤ Frauderisico's op het aspect van **gelegenheid**:

*Als gevolg van een reorganisatie komt de interne beheersing onder druk te staan:*

- Het aantal fte's binnen de organisatie wordt verlaagd om te bezuinigen. De functie van crediteurenadministrateur komt bijvoorbeeld te vervallen en wordt belegd bij het hoofd van de administratie die onvoldoende tijd heeft om de integriteit van leveranciers te controleren. In het crediteurenstambestand worden onjuiste bankrekeningnummers opgenomen, wat tot gevolg heeft dat geld op onrechtmatige wijze aan de entiteit onttrokken kan worden.
- Delen van de administratie worden verplaatst naar een shared service centre in Oost-Europa. In de periode van overgang vertrekken huidige en ervaren medewerkers die vervangen worden door tijdelijke goedkope uitzendkrachten. Er vindt onvoldoende screening van het uitzendbureau en de uitzendkrachten plaats, wat tot gevolg heeft dat het betaalproces van de organisatie kan worden misbruikt en geld op onrechtmatige wijze aan de entiteit onttrokken kan worden.

*Als gevolg van de economische crisis bezuinigt de entiteit op de administratieve organisatie:*

- Back-upprocedures worden veronachtzaamd of beperken zich tot een wekelijkse back-up (waarbij een oude back-up wordt overschreven). Jaarlijkse of maandelijkse back-ups zijn niet beschikbaar. Noodzakelijke gegevens (audit trails) ten behoeve van de jaarrekeningcontrole kunnen daarmee niet (meer) beschikbaar zijn.
- Door de economische crisis neemt het personeelsbestand drastisch af. Kennisoverdracht aan achterblijvers vindt niet gestructureerd plaats, respectievelijk bij uit dienst treden worden pc's veelal gewist, waardoor verantwoording achteraf bemoeilijkt wordt.

➤ Frauderisico's op het aspect **rationalisatie**:

*Als gevolg van houding van het management:*

- Een directeur-grotaandeelhouder vindt dat alles wat hij doet in het teken van de entiteit staat, zeker in een situatie waarbij als gevolg van de economische crisis extra inspanningen moeten worden geleverd. Op basis daarvan wordt minder scherp onderscheid gemaakt tussen zakelijke lasten en privélasten, bijvoorbeeld bij de uitgaven inzake representatie. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat uitgaven met een privé karakter verantwoord worden als zakelijke lasten.

*Als gevolg van de houding van medewerkers:*

- Als gevolg van de crisis wordt er extra bezuinigd op de beloning van medewerkers, terwijl het beeld bestaat dat de beloning van het management niet door de maatregelen wordt getroffen. Op basis van de percepties van de medewerkers kan er een verhoogd risico bestaan dat medewerkers interne richtlijnen, bijvoorbeeld voor declaraties, niet volgen.

*Als gevolg van bedreiging van de continuïteit:*

- Als gevolg van de crisis kunnen het management en de medewerkers hun acties om de continuïteit te waarborgen rechtvaardigen.

Gezien de risico's die de economische crisis met zich meebrengt, is een kritische houding gewenst onder meer ten aanzien van:

- de naleving van financieringsovereenkomsten;
- adequate functiescheidingen in het betaalproces;
- het (zelf) versturen van saldobiljetten;
- beweringen in de jaarrekening met een meer subjectief karakter (vastgoed, pensioenverplichting);
- het gebruik van originele documenten (in plaats van kopieën);
- de aansluiting van gebruikte data met de administratie.
- kwaliteit van het naar aanleiding van reorganisaties aangestelde (nieuwe) personeel belast met het samenstellen van de financiële verantwoording.

Ook het management zal veelal de risico's van fraude analyseren. De accountant die een controleopdracht uitvoert overweegt om de frauderisico-analyse van het management en degenen belast met governance in zijn dossier op te nemen.

#### **4. Samenloop van fraude en ongebruikelijke transacties**

Op grond van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dient een accountant ongebruikelijke transacties waarvan hij kennis neemt in de uitoefening van zijn beroepsactiviteiten, te melden bij het meldpunt ongebruikelijke transacties (Financial Intelligence Unit (FIU Nederland) te Zoetermeer). Het gaat daarbij niet alleen om de transacties tussen de accountant en de cliënt, maar ook om transacties in de relatie tussen de cliënt en derden.

Of er sprake is van een ongebruikelijke transactie tussen de cliënt en derden dient de accountant aan de hand van een subjectieve indicator te beoordelen. Dit doet de accountant bijvoorbeeld door in te schatten of er (naar zijn oordeel) sprake is van feiten of omstandigheden die er op kunnen wijzen dat de transactie verband houdt met witwassen of financiering van terrorisme. Er kan ook sprake zijn van een ongebruikelijke transactie in geval van een (aanwijzing van) fraude.

Voor alle meldingen bij het meldpunt geldt dat de cliënt daarover niet mag worden geïnformeerd.

Nadere informatie inzake ongebruikelijke transacties is te vinden in Leidraad 15 van de NBA inzake Richtsnoeren ter interpretatie van de Wwft, de Leidraad Bureau Financieel Toezicht voor Accountants en Belastingadviseurs en de Algemene Leidraad van het ministerie van Financiën.